

Het Paleografieboekje

Hulp bij het transcriberen van DTB's

Januari 2011, Hoorn

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Paleografie, veranderende handschriften en afkortingen	5
Dopen, trouwen en begraven	7
Dopen	7
Trouwen	7
Begraven	8
Latijnse woordenlijst	9
Doopboeken	9
Trouwboeken	10
Begraafboeken	10
Overige	11
Voorbeelden schrijfwijzen en letters	12
Schrijfwijzen	13
Kleine Letters	20
Hoofdletters	40
Tekens met een bepaalde betekenis	62
Afkorttekens	63
Eindletters	64
Koppelingen	65
Literatuurlijst	66
Aantekeningen	67

Voorwoord

Wanneer men de oude Doop-, Trouw- en Begravenisboeken (DTB's) doorneemt, zal het opvallen hoeveel verschillen er zijn in handschriften. Iedere schrijver had zijn eigen stijl, net als tegenwoordig. Daarbij komt nog dat de manier van schrijven in de loop der eeuwen veranderde. Een tekst uit het begin van de zeventiende eeuw is daardoor geheel anders dan een tekst uit het einde van de achttiende eeuw. Het is vaak een leuke maar soms moeilijke uitdaging om deze teksten te ontcijferen. In dit boekje staan daarom voorbeelden van letters en teksten als hulp bij het transcriberen.

Eerst zal kort worden ingegaan op de ontwikkeling van het handschrift. Vervolgens volgt wat achtergrondinformatie over de doop, het huwelijk en begraven. Er wordt afgesloten met een lijst met Latijnse termen en enige uitleg over afkortingen. Hierna volgen dan de voorbeelden van oud schrift en oude letters.

Paleografie, veranderende handschriften en afkortingen

Paleografie betekent oudschrift. Het is een samenstelling van de griekse woorden palaios, wat oud betekent, en grafein, wat schrijven betekent.¹ Het in ons land gebruikte schrift heeft zich ontwikkeld uit het Latijnse schrift wat door de Romeinen werd gebruikt. Het Latijnse schrift kende twee vormen van elke letter, een majuskel (hoofdletter) en een minuskel (kleine letter).

De minuskel werd na verloop van tijd gebruikt om op snelle wijze te kunnen schrijven. Ten tijde van Karel de Grote werden deze letters verder aangepast waardoor uiteindelijk de Karolingische minuskel ontstond.² Deze letter werd met het verloop van de tijd spits en hoekiger, het gotische schrift. Aan het einde van de dertiende eeuw begon het schrift weer te veranderen. Met de opkomst van de burgerij en het ingewikkelder worden van het bestuur, konden steeds meer mensen schrijven en werd er ook meer geschreven. Men kreeg behoefte aan een sneller schrift. Vooral in ambtelijke stukken maakte de staande gotische letter plaats voor het gotisch cursief, een lopend schrift. Het boekschrift, wat werd gebruikt in kostbare, verluchte handschriften en in oorkonden of registers ontwikkelde zich tot de gebroken en spitse textura en fractura. In West-Nederland bleef de gotische cursief onder Franse en Italiaanse invloed rond van vorm. In het noorden en oosten van het land werd het schrift beïnvloed door Duitsland en werd het schrift spits, deze stijl heet de Kurrente. Deze letter kwam in Oost-Nederland voor tot in de tweede helft van de 17de eeuw.³

Vanaf 1500 begonnen de humanisten een nieuw schrift te ontwikkelen, het Latijnse cursief. Deze letter werd ontwikkeld vanuit de eerder genoemde Karolingische minuskel. De humanisten zochten een letter die dicht bij de oudheid stond, en dit was de Karolingische minuskel omdat deze letter gebaseerd was op de letters die de Romeinen gebruikten. Deze overgang ging wel geleidelijk, tot het einde van de zeventiende eeuw werden varianten van het Gotische cursief, de Kurrente en het Latijnse cursief naast elkaar gebruikt.⁴ Maar dankzij haar snelheid en leesbaarheid kreeg het Latijnse, of humanistische, cursief uiteindelijk wel de overhand.⁵

Handschriften en spellingen in de DTB's willen nog wel eens van elkaar afwijken. Soms spelde dezelfde schrijver een woord of naam op

¹ P.K. Horsman, Th. J. Poelstra en J.P. Sigmund, *Schriftspiegel. Nederlandse paleografische teksten van de 13de tot de 18de eeuw* (Zutphen 1984), aldaar blz. 9.

² C.C. de Glopper-Zuijderland, *Oud schrift 1400-1600. Cahiers oud schrift nr. 3* (Den Haag 1997), aldaar blz. 5. Dezelfde inleiding werd gebruikt bij de daaropvolgende delen *Oud schrift 1600-1700* en *Oud schrift 1700-1825*.

³ Horsman, *Schriftspiegel*, 9.

⁴ Horsman, *Schriftspiegel*, 9.

⁵ Horsman, *Schriftspiegel*, 13.

verschillende manieren. Daarbij spelde men soms sterk fonetisch, men schreef het woord op zoals je het hoorde. De spelling stond nog niet vast, pas in 1804 kreeg het Nederlands een officieel voor elk woord gestandaardiseerde spelling.⁶

Een andere moeilijkheid in oude teksten zijn de afkortingen, of abbreviaturen. De reden hiervoor was wellicht dat men in de Middeleeuwen geen duur perkament wilde verspillen waarop officiële teksten werden geschreven. Een andere reden kan zijn dat de schrijver snel wilde schrijven, elk woord uitschrijven kostte teveel tijd. In ieder geval leidde het tot de invoer van vaste afkortingen die lange tijd vrijwel onveranderd werden gebruikt. Bij het afkorten kan men ervoor kiezen het laatste deel van het woord te laten wegvallen. Dit wordt afkapping of suspensie genoemd. (Etcetera wordt etc.) Een andere manier van afkorten is om in het midden van het woord letters of lettergrepen weg te laten, dit wordt samentrekking of contractie genoemd. Meestel worden klinkers weggelaten, soms ook medeklinkers. (Sint wordt St.) Daarnaast kunnen er ook nog speciale tekens worden gebruikt om een afkorting aan te geven.⁷

Afkortingen worden aangegeven door tekens. De bekendste is de hierboven genoemde punt. Verder ook de dubbele punt, de horizontale streep boven een letter of woord, het verticale afkortingsteken en ook nog bijzondere afkortingstekens.⁸ Voorbeelden hiervan zijn te vinden op de voorbeeldpagina's (blz. 63, 64, 65, 66 en 67)

⁶ Horsman, *Schriftspiegel*, 23.

⁷ De Glopper-Zuijderland, *Oude schrift 1400-1600*, 7.

⁸ Horsman, *Schriftspiegel*, 19.

Dopen, trouwen en begraven

Dopen

Wanneer een kind werd geboren, werd dit omgeven met tal van gebruiken en rituelen. Om op al deze gebruiken in te gaan, gaat voorbij de doel van dit boekje. Bij de meeste kerkelijke gezindten werd het kind redelijk snel na de bevalling gedoopt. Bij de katholieken zaten er het minste dagen tussen bevalling en doop, omdat zij geloofden dat wanneer een kind ongedoopt stierf het niet in de hemel kon komen. Een uitzondering op deze regel vormen de doopsgezinden, hier werd men pas gedoopt wanneer men lid werd van de gemeente. Meestal wanneer men zo rond de 20 jaar was. Over het algemeen staat in het doopboek de naam van het kind en de namen van de ouders. De datum waarop het kind werd ingeschreven is de doopdatum. In sommige boeken, vooral die van de achttiende eeuw, wordt ook wel de geboortedatum genoemd. Soms wordt ook het adres van de ouders genoemd en het beroep van de vader.

Trouwen

Wanneer een stel wilde trouwen, moesten zij dit aangegeven bij de gereformeerde kerk. Vanaf 1572 verwierf de gereformeerde kerk in grote delen van Holland en Zeeland de status van publieke kerk. De gereformeerde godsdienst werd de officiële religie van vele steden.⁹ De gereformeerde religie was de enige religie die door de overheid werd erkend en die in het openbaar mocht worden beleden. De gereformeerde religie was weliswaar een bevoorrechte religie, maar geen staatsgodsdienst.

Tijdens de synode van Dordrecht in 1578 werd bepaald dat het huwelijk een wereldlijke zaak werd. De magistraten van de steden werden verantwoordelijk voor de goede gang van zaken omtrent het huwelijk. In bepaalde steden, waaronder Enkhuizen en Hoorn, werden commissarissen van huwelijkse zaken ingesteld. Dit waren een soort ambtenaren van de burgerlijke stand. Zij hadden als taak om de huwelijkse geboden op te tekenen die werden afgekondigd in de kerk of op het stadhuis.¹⁰ De politieke ordonnantie van 1580 bevatte nog meer regels betreffende de huwelijken. Zo werd het verplicht gesteld dat iedereen die wilde trouwen dit moest aangeven bij de magistraat of predikant van zijn woonplaats. De namen van het paar werden driemaal afgekondigd, zodat betrokkenen eventueel bezwaar konden maken. Daarbij was toestemming van de ouders in het huwelijk vereist, dit gold ook voor meerderjarige trouwlustigen. Hoewel zij

⁹ Manon van der Heijden, *Huwelijk in Holland. Stedelijke rechtspraak en kerkelijk tucht 1550-1700* (Amsterdam 1998), aldaar blz. 36.

¹⁰ Van der Heijden, *Huwelijk in Holland*, 37.

wel beroep konden doen op de kerkenraad of de rechtbank wanneer hun ouders geen toestemming wilde geven. Minderjarige trouwlustigen hadden deze mogelijkheid niet, wanneer hun ouders geen toestemming gaven ging het huwelijk niet door.¹¹

Een stel dat wilde gaan trouwen liet hun namen optekenen door een huwelijkscommissaris in het huwelijksafkondigenboek. Vervolgens werd in de gereformeerde kerk of het stadhuis driemaal de geboden afgekondigd. Dit hield in dat bekend werd gemaakt dat zij wilden trouwen. Wie niet in de kerk kon of wilde trouwen kon de geboden laten afkondigen op het stadhuis.¹² Tijdens de afkondigingen kon men bezwaar maken tegen het voorgenomen huwelijk. Soms gebeurde het dat iemand al een trouwbelofte aan een ander had gegeven of zelfs al getrouwd was. In zulke gevallen kon het voorgenomen huwelijk niet doorgaan.

Gemengde huwelijken waren wel toegestaan in de Republiek, maar ze werden niet bepaald aangemoedigd. Zodra de gereformeerde kerkenraad doorhad dat een stel met verschillende geloof wilde trouwen, werden er predikanten en ouderlingen naar de lidmaat gestuurd om diegene het huwelijk te ontraden. Trouwde het stel toch, dan werd de lidmaat in de gaten gehouden. De dreiging bestond immers dat de lidmaat werd bekeerd, en dat wilde de gereformeerde kerk toch vooral voorkomen. Soms riep de kerkenraad zelfs de overheid erbij. De overheid ging niet over tot strafrechtelijke vervolgingen, maar gaf wel een waarschuwing dat de gereformeerde partner in staat moest zijn om de gereformeerde kerk te blijven bezoeken.¹³ Ook andere religies waren niet erg enthousiast over gemengde huwelijken. Trouwen met een Jood was zelfs verboden.

Wanneer een stel werd ingeschreven in het ondertrouwboek werden hun namen vermeld. Soms wordt er ook vermeld op welke data de afkondigingen van het voorgenomen huwelijk hadden plaatsgevonden. De kerkelijke gezindten hadden hun eigen trouwboeken, maar ieder stel van elk geloof was verplicht het huwelijk te laten afkondigen in de gereformeerde kerk of op het stadhuis.

Begraven

Begravingen werden opgeschreven in begraafboeken. Hierin werd de naam van de overledene opgeschreven. Pas aan het einde van de achttiende eeuw werd sporadisch ook de overlijdensdatum genoemd. In sommige boeken staat meer informatie, zoals de straat waar de overledene woonde, namen van familieleden, tijdstip van overlijden etc.

¹¹ Van der Heijden, *Huwelijk in Holland*, 45, 46.

¹² Van der Heijden, *Huwelijk in Holland*, 37, 38.

¹³ Van der Heijden, *Huwelijk in Holland*, 235-236.

Latijnse woordenlijst

Vooral in de katholieke DTB's wordt nog wel eens Latijn gebruikt. Hieronder een woordenlijst met de meest voorkomende termen.¹⁴

Doopboeken

Nomina Baptisatorum:	naamlijst van gedoopten
abstetrix:	vroedvrouw
Baptisatus (mnl.):	gedoopt
Baptisata (vrl.):	gedoopt
Filia:	dochter (Fil. of F.)
Filiae:	van de dochter
Filius:	zoon (Fil. of F.)
Fili:	van de zoon
Gemini:	tweeling (jongens of jongen en meisje)
Geminae:	tweeling (meisjes)
Gim.(afk.):	tweeling
Illegitimus (mnl.):	onwettig
Illegitima (vrl.):	onwettig
Incerti patris:	waarvan de vader onzeker of onbekend is
Infans:	kind
Infantis:	van het kind
Infantes:	de kinderen
Legitimus (mnl.):	wettig
Legitima (vrl.):	wettig
Liber baptismalis:	doopboek
Mater, M.:	moeder
Matertera:	tante van moederszijde
Matrina:	meter
Natus (mnl.):	geboren
Nata (vrl.):	geboren
Nothus:	bastaard, onecht
Parentus, Par., P. of PP:	ouders
Pater, P.:	vader
Patrinus(ini):	peter, meter, peten
Patris:	van de vader

¹⁴ Lijst is overgenomen uit: H. Brouwer, *Geschreven verleden. Genealogie en oud schrift* ('s-Gravenzande 1963), aldaar blz. 14-15. De lijst is aangevuld met woorden uit het informatieblad Latijnse termen bij genealogisch onderzoek van het nationaal archief. Link: http://www.nationaalarchief.nl/images/3_2063.pdf

Patrinus:	peter
Patruus:	oom van vaderszijde
Progenies:	nageslacht
Proles:	kinderen
Puer:	kind
Spurius:	onecht, bastaard
Susceptores, Susc., SS of S:	doopheffers
Susceperunt:	hebben ten doop gehouden
Testes, Test. of T.:	getuigen

Trouwboeken

Adolescens:	jongeman
Altare:	altaar
Ambo:	beide
Coniuges:	de echtgenoten
Coniunx	de echtgeno(o)t(e)
Coniuncti (of: iuncti) sunt:	zijn door het huwelijk verenigd
Contrahunt:	trouwen
Contraxerunt:	hebben een huwelijk aangegaan
Copulatio (is):	huwelijksvoltrekking
Matrimonium:	huwelijk
Matrimonium contrahunt:	sluiten van een huwelijk
Matrimonium functi:	zijn in het huwelijk verbonden
Matrimonio iuncti sunt:	zijn door het huwelijk verenigd
Nomina matrimonio iunctorum:	naamlijst van gehuwden
Relicta:	weduwe
Sponsus:	bruidegom
Sponsa:	bruid
Vidua(uus):	weduwe, weduwnaar
Vir:	man
Virgo:	maagd

Begraafboeken

Defuncti:	overledenen
Defunctus:	overleden
Extrema unction:	laatste oliesel
Extremis munitus:	van de laatste heilige sacramenten voorzien
Mortuus:	gestorven
Nomina defunctorum:	naamlijst van overledenen
Nomina sacro oleo unctorum:	lijst van hen die het Heilig Oliesel hebben ontvangen

Obiit:	overleden
Obierunt:	zij overleden
Sepultus:	begraven
Sine sacramentus:	zonder (laatste) sacramenten

Overige

Alias:	anders gezegd
Avia:	grootmoeder
Avunculus:	oom van moederszijde
Avus:	grootvader
Catalogus confirmatorum:	naamlijst van gevormden
Coelebs:	ongehuwd
Colonus:	broer
Confirmati:	gevormden (belijdenis)
Cum:	met
Eodem die	op dezelfde dag
Habitans:	wonende
In facie ecclesiae:	ten overstaan van de Kerk
Uxor:	echtgeno(o)t(e)

Voorbeelden schrijfwijzen en letters

Hierna volgen voorbeelden van schrijfwijzen en de vele verschillende manieren waarop letters werden geschreven. Deze voorbeelden komen allen, op een na, uit het boekje *Het Nederlandsche handschrift* van W Bogtman (z.p. 1973). Gerri Kind-Renskers heeft in de voorbeelden van de letters meerdere letters en voorbeelden toegevoegd afkomstig uit onze eigen DTB's.

BEGIN 1600

hijer beghynt den wyfthijt tuffen den vntiaenck
 van beide kercken tot edam den
 jaer 1604 beghynnde den - 1 - maand
 by mij Gynny clauffen maerck

hijer beghynt den wyfthijt tuffen
 den vntfanghen van beiden kercken
 tot edam anno 1607
 by mij Jacob Jacobs Barid

hijer beghint de wyfthijt
 van beide kercken op 1608
 tot Edam
 by mij Jacob Clauff zool

hijer beghint die wyfthijt van
 beide die kercken van Edam
 den 10^{en} Juni 1611
 Jacob Clauff Houtmaij

hijer beghynt de wyfthijt
 van beide kercken Edam by
 Gynny Jacobs Rens
 Anno 1612

EINDE 1600

23 g April betyft om Jan Driest over
geleerde Sint Werdin 20-8-

J: om Jan Salomons soete over
geleerde pomyer wenne en
Incht en bidden van Godshof 12-9-

13 Aug Bitaal van J: Petrus
Campen voor $\frac{1}{4}$ jaars knecht.
michel verschiden ultimo july
= 209-13- -

22 Octob: Aan Jaes Claes Lijderken voor
Professie ander knechten
voor aabijst loon f 200: 6: -
van Loet en Andew Multauleken
Els haageld etc: = 173: 1: 0

betaalet aldus de Profaden
en J: in $\frac{1}{4}$ jaars tractement
f 25- -

Betaalt aan Claes Lijderken
van Werdin voor een jaer Lijf
renten f 100- -

Gebodt den 26 november

Jan Joosten Jongesal ende
Geertgen Cornelis Jongedochter beijde van Hoom
Heijndrick Jans Jongesal ende
Lijsbet Everts Jongedochter beijde van Hoom

Gebodt den 3 desember

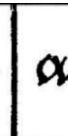
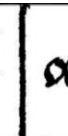
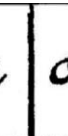

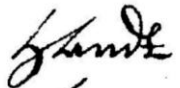
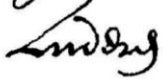

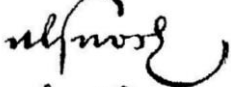

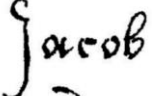
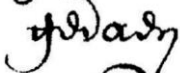
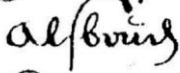
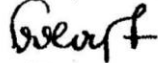
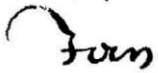

Sijmon Elbertsz Jongesal ende
Meijntgen Sijbrants Jongedochter beijde van Hoom
Thijs Jansz Jongesal uijt Deijder ende
Geesgen Gerrits Jongedochter woonende
inden Kuyjnder
Banckeris Pietersz Jongesal ende
Griet Pieters Jongedochter beijde van Hoom
Jonas Pieters wedenaar van Tonningen ende
Grietgen Franses weduwe van Alckmaar
beijde woonende op Keeren

Instructie waer naer Jan Symonsz
Wapeling als bij Burgermeesteren
ende Kerckmeesteren deser stede Edam
aengenoomen zijnde tot hontslager
hem inde bedieninge vanden zelven
Officie heeft te reguleren

Inden eersten sal hij gehouden wesen de honden soo
veel doenlijck is uuijt de kercke te keeren, Verder
kinderen inde kercke in stille te houden. Vergeneralijck
alle ongeregheden binnen ende omtrent de kercke
dienende tot verhinderinge vant gehoor van Godes
Woort te weeren ende voortecoomen.

Kleine Letters

a

																							
	arent		handt		anderen		aprilis		alsnoch		claes		Jacob		gedaen		alsboven		Belast		Jan		andere

b

	B	b	6	6		
Belont					belent	
brief					brief	
brieven					brieven	
beedach					beedach	
berustende					berustende	
Betaelt					betaelt	
geboden					geboden	
behoorlick					behoorlick	
belast					belast	
beveelt					beveelt	
Rentebrieff					Rentebrieff	
hebben					hebben	

C

c	c	r	r	s	sh	sh	sch
ackertgen							
Schout							
coomen							
elckeen							
oock							
costeloos							
coopen							
ick							
noch							
Recht							
schulden							
claelijck							

d

	d	d	d	d	d	
desen						desen
onroerende						onroerende
amsterdam						amsterdam
andere						andere
Stede						Stede
daerboven						daerboven
vanden						vanden
hondert						hondert
ander						ander
fredrick						fredrick
wedenaer						wedenaer
gedaen						gedaen

e

u	f	e	e	e	e	e	3
leijdecker							
negen							
Bleeker							
steede							
betaelt							
begeeren							
pieter							
veerthien							
poorter							
geweest							
Dese							
eijnde							

f

f	ff	f	ff	f	ff	f	/
graff		graff					
vijftien		vijftien					
frans		frans					
stoffel		stoffel					
brief		brief					
ontfangen		ontfangen					
stoffel		stoffel					
halff		halff					
uijtghift		uijtghift					
hem Selves		hem Selves					
fredrick		fredrick					
lijfrente		lijfrente					

g

g	y	g	g	g	g	g
<i>weeghens</i>						weeghens
<i>giift</i>						giift
<i>uijtgegeuen</i>						uijtgegeuen
<i>geweest</i>						geweest
<i>mogen</i>						mogen
<i>ghegheuen</i>						ghegheuen
<i>leggen</i>						leggen
<i>gerrit</i>						gerrit
<i>teghen</i>						teghen
<i>gulden</i>						gulden
<i>penningen</i>						penningen
<i>geneijcht</i>						geneijcht

i j

i	j	ij			l	i	j
		<i>alhier</i>				alhier	
		<i>inde</i>				inde	
		<i>inden</i>				inden	
		<i>aprijl</i>				aprijl	
		<i>ijder</i>				ijder	
		<i>Wijlhelmus</i>				Wijlhelmus	
		<i>Xiii</i>				XIII	
		<i>Xvijs</i>				XVI ^{en}	
		<i>jaren</i>				jaren	
		<i>jegens</i>				jegens	
		<i>Spanjen</i>				Spanjen	
		<i>jongen</i>				jongen	

k

k	h	k	k	k	k
ackertgen	ackertgen	Enckhuijsen	oock	kerck	kinderen
oock	oock	kerck	kinderen	knecht	glasemaker
glasemaker	glasemaker	Alckmaer	hendrick	knecht	kinderen
Alckmaer	Alckmaer	hendrick	knecht	kinderen	kennelijck
hendrick	hendrick	knecht	kinderen	kennelijck	
knecht	knecht	kinderen	kennelijck		
kinderen	kinderen				
kennelijck	kennelijck				

			l	e	l		
overleden	overleden						
jaerlijcks	jaerlijcks						
Claes	Claes						
malcanderen	malcanderen						
Jongesel	Jongesel						
betaelt	betaelt						
hollantsche	hollantsche						
landen	landen						
aprijl	aprijl						
sullen	sullen						
kornelisz	kornelis						
slot	slot						

m n

	m	n	η		
<i>Wijmmenum</i>					Wijmmenum
<i>kennemerl^{ant}</i>					kennemerlant
<i>eerste</i>					eersten
<i>Monckendam</i>					Monckendam
<i>jaer^{en}</i>					jaeren
<i>negent^{ig}e</i>					negenthijne
<i>Campen</i>					Campen
<i>schulden</i>					schulden
<i>Eedam</i>					Eedam
<i>vermaect</i>					vermaeckt
<i>regiment</i>					regiment
<i>hebben</i>					hebben

o

	o	o	o	v		
koen						
Joest						
onkosten						
persoon						
voorts						
hondert						
voor ons						
opten						
ofte op						
alsoe						
costeloos						
gecoft						

p

p	p	p	p	p	p	p
profijte	apprijl	pijetter	penning	repareren	predicant	september
pieter	jacop	poort	pastorije	hierop		

r

z	z	z	x z	w	w	v	r
Dirck					Dirck		
grote					grote		
verthoonster					verthoonster		
gerrit					gerrit		
Burze mēn					Burge mēn =meesteren		
brief					brief		
Vracht					Vracht		
Harmen					Harmen		
Cramer					Cramer		
omroeper					omroeper		
voorts					voorts		
Ridder					Ridder		

S

f	f	f	f	f	p	s	s						
Janssoon	Janssoon	Julne	Sulcx	Staet	Desselfs	Spreecken	sestalf = 5 ½	Commissarisen	suster	deesen	laetsten	costeloos	stuijvers

t

t	t	t	t	t	t	t	t
tweehonderk	tweehonderk	tweehonderk	tweehonderk	tweehonderk	tweehonderk	tweehonderk	tweehonderk
wijckenen	wijckenen	wijckenen	wijckenen	wijckenen	wijckenen	wijckenen	wijckenen
tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot
loterije	loterije	loterije	loterije	loterije	loterije	loterije	loterije
overstaen	overstaen	overstaen	overstaen	overstaen	overstaen	overstaen	overstaen
twelck	twelck	twelck	twelck	twelck	twelck	twelck	twelck
verstreckt	verstreckt	verstreckt	verstreckt	verstreckt	verstreckt	verstreckt	verstreckt
betaelt	betaelt	betaelt	betaelt	betaelt	betaelt	betaelt	betaelt
tachtich	tachtich	tachtich	tachtich	tachtich	tachtich	tachtich	tachtich
register	register	register	register	register	register	register	register
stuvers	stuvers	stuvers	stuvers	stuvers	stuvers	stuvers	stuvers
vijftich	vijftich	vijftich	vijftich	vijftich	vijftich	vijftich	vijftich

U V

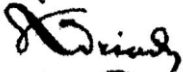

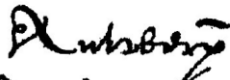
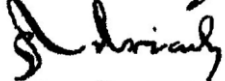

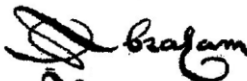
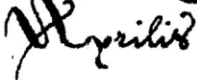
(worden door elkaar gebruikt)

u	v	v	u	v	v		u v u v
<i>stivers</i>							
<i>uursem</i>							
<i>utrecht</i>							
<i>vijftien</i>							
<i>vacant</i>							
<i>voor over</i>							
<i>huijsvrouw</i>							
<i>uijtggesund</i>							
<i>steeven</i>							
<i>veerman</i>							
<i>uutworpsel</i>							
<i>verndel</i>							

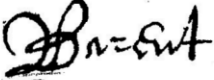
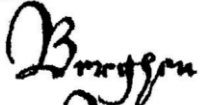
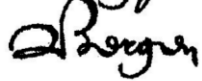

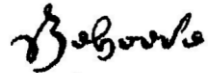
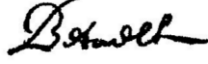
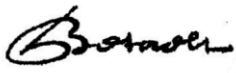
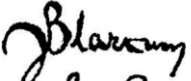

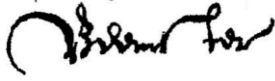
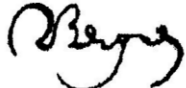
X Y Z

Hoofdletters

A

					
					A. A
					Aanna
					Abel
					Alsoe
					Adriaen
					Aldus
					Alsoe
					Antwerp(en)
					Adriaen
					Aef Pieters
					Abraham
					Aprilis

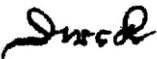
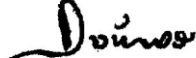

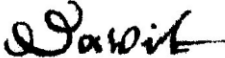
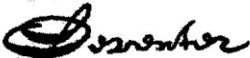

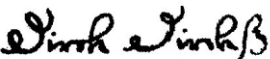
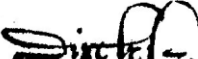

B

					
					
Barent					
					
Barent					
					
Bruggen					
					
Bergen					
					
Barent					
					
Behoorde					
					
Betaelt					
					
Betaelt					
					
Blaricum					
					
Burgerm(eester)en					
					
Beemster					
					
Bergen					

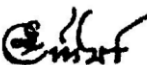
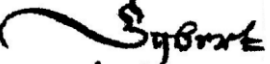
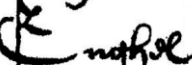
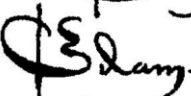
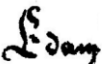

C

C	C	C	C	C	C
<i>Clavis?</i>					Claes
<i>Cornelius</i>					Cornelis
<i>Campen</i>					Campen
<i>Cornelius</i>					Cornelis
<i>Clavis</i>					Claes
<i>Clemet</i>					Clemet
<i>Cornelus</i>					Corneles
<i>Coster</i>					Coster
<i>Carolus gulden</i>					Carolus gulden
<i>Camer</i>					Camer
<i>Clavis</i>					Claes
<i>Clavis</i>					Claes

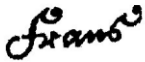

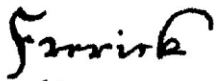
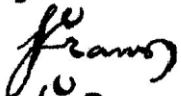
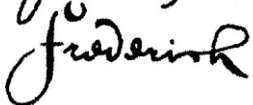
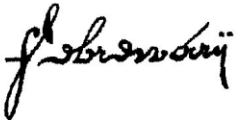
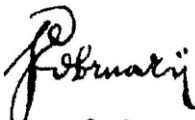
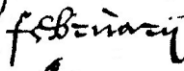
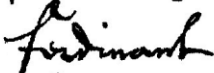

D

					
					Dirck
					Dirck
					Douwe
					Den
					Den 25 deser
					D Deze
					Davit
					Deventer
					Dat
					Dirck Dircksz
					Dircksz
					Desember

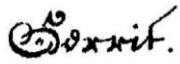

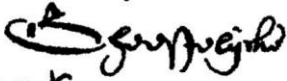
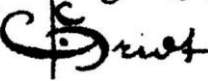
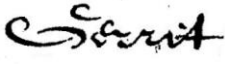
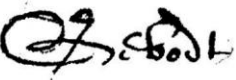

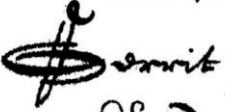
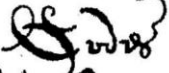

E

				
				
 Evert				
 Egbert				
 Enghel				
 Edam				
 Edam				
 Ende				
 Enckhuijsen				
 Edelen				
 Edam				
 Ens				

F

					
				Frans	
				Fransses	
				Frerick	
				Frans	
				Frederick	
				Febrewarij	
				Februarij	
				Februarij	
				Ferdinant	
				Franses	

G

					
				Gerrit	
				Gheert	
				Gheestelijck	
				Griet	
				Gerrit	
				Gebodt	
				Griet	
				Gerrit	
				Godes	
				Grafmaecker	
				Groningen	
				Gerechte	

H

H	H	H	H	H	
<i>Hendrick</i>					Hendrick
<i>Heijn</i>					Heijn
<i>Hubert</i>					Hubert
<i>Haerlem</i>					Haerlem
<i>Harmen</i>					Harmen
<i>Heeren</i>					Heeren
<i>Hiernaer</i>					Hiernaer
<i>Hagenaer</i>					Hagenaer
<i>Houtlosser</i>					Houtlosser
<i>Hermen</i>					Hermen
<i>Hemluiden</i>					Hemluiden
<i>Heerlijkheit</i>					Heerlijkheit

I J

J	J	I	J	J	J
Isbrant.			Isbrant		
Jongeszel			Jongeszel		
Johan			Johan		
Jan			Jan		
Jek Jan.			Ick Jan		
Joh. Gubel			Int Inde		
Judas Joh			Inden Ick		
Jacob. Jansz			Jacob Jansz		
Jaer			Jaer		
Instructie			Instructie		
Jan			Jan		
Janssz			Janssz		

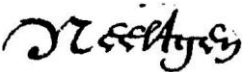

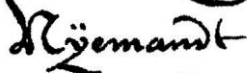

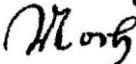
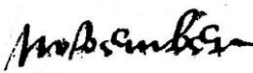
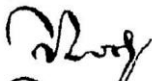

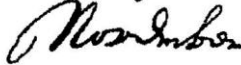
L

L	L	L	L	L	L
Luijcas					Luijcas
Lijfbet					Lijsbet
Lambert					Lambert
Leijdecker					Leijdecker
Lijfbet.					Lijsbet
Losrente					Losrente
Lijfbet					Lijsbet
Lestelijck					Lestelijck
Lijffrenten					Lijffrenten
Lxxiiij					Lxxiiij
- LXXIIII					74
Lijffrente					Lijffrente

M

me	m	M	M	M	m
<i>Martens</i>				Martes	
<i>Marthey</i>				Marthen	
<i>Midlergroot</i>				Midliergroot	
<i>Michiel</i>				Michiel	
<i>Maurits</i>				Maurits	
<i>Meulenaer</i>				Meulenaer	
<i>Maurits</i>				Maurits	
<i>Marij</i>				Marij	
<i>Maeij</i>				Maeij	
<i>Meij</i>				Meij	
<i>Monckendam</i>				Monckendam	
<i>Martij</i>				Martij	

N

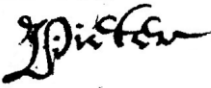

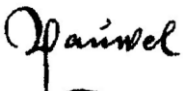
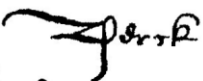
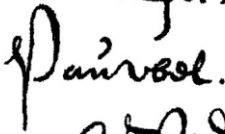
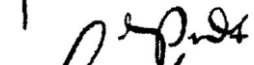
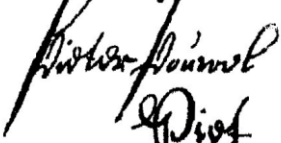
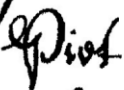
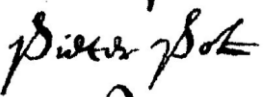
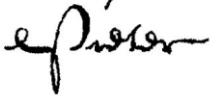

					
				Neeltgen	
				Neel	
				Nyemandt	
				Nassau	
				Neel	
				Noch	
				Noch	
				November	
				Noch	
				Noort	
				Neeltgen	
				November	

O

O	Ø	O	O	O	O
					
<i>Oudt Claes</i>				Oudt Claes	
<i>Outgers</i>				Outgers	
<i>Oosten</i>				Oosten	
<i>Oopten</i>				Opten	
<i>Oost</i>				Oost	
<i>Oncosten</i>				Oncosten	
<i>Ophuijden</i>				Ophuijden	
<i>Officie</i>				Officie	
<i>OP = OP</i>				OP	
<i>Ordonantie</i>				Ordonantie	
<i>Ocx</i>				Ocx	
<i>Oostindgen</i>				Oostindgen	
<i>Octavianus</i>				Octavianus	

P

Q

					
					Pieter
					Pieter
					Pauwel
					Perck
					Pauwel
					Piet
					Pieter Pouwel
					Piet
					Pieter Pot
					Pieter
					Q Q
					Quitantie

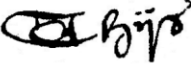
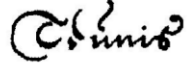
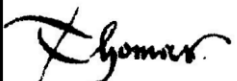

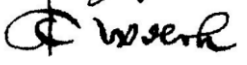

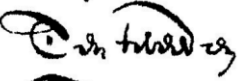
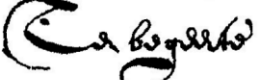
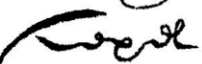

R

					
					Rieuwert
					Rolff
					Roeloff
					Reeckeningh
					Reijmer
					Ridder
					Reeckening
					Roerden
					Roerende
					Recht
					Reijer
					Rentebrieff

S

S	S	S	S	S	
Sijmon					Sijmon
Stijntgen					Stijntgen
Straeten					Straeten
Steenwijck					Steenwijck
Simon					Simon
Somme					Somme
Suplianten					Suplianten
Suster Smit					Suster Smit
Schuijt					Schuijt
Secretaris					Secretaris
Scepenen					Scepenen
September					September

T

					
					Thijs
					Teunis
					Thomas
					Tis = 't Is
					Thijs
					Twerck = 't werk
					Testament
					Testament
					Ten tweeden
					Ten begeerte
					Texel
					Thijs

U

U	U	U		U	
<p>V. ALS U. GEBRUIKT</p>					
<i>Utrecht</i>				Utrecht	
<i>U Edele</i>				U Edele	
<i>Uijtgegeven</i>				Uijtgegeven	
<i>Uijtghift</i>				Uijtghift	
<i>Uijtgesondert</i>				Uijtgesondert	
<p>W. ALS U. GEBRUIKT</p>					
<i>Utgheven</i>				Utgheven	
<i>Utghevene?</i>				Utghevene	
<i>Utgheven</i>				Utgheven	
<i>Utgheving</i>				Utgheving	

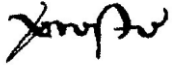
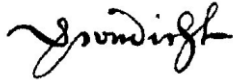

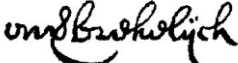

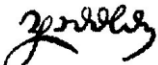
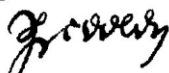
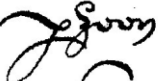
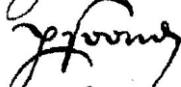
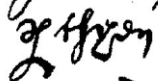

V

SD	2D	V	V	V	
<i>Vrelicxsz</i>					Vrelicxsz
<i>Vincout</i>					Vincent
<i>Vijftich</i>					Vijftich
<i>Vrijplant</i>					Vryslant
<i>Voorß</i>					Voorsch(reven)
<i>Volendam</i>					Volendam
<i>Vincout</i>					Vincent
<i>Voorhaven</i>					Voorhaven
<i>Volckert</i>					Volckert
<i>Volendam</i>					Volendam
<i>Vestingh</i>					Vestingh
<i>Vij = VII</i>					Vij = 7

X Y Z

x	y	z	
<i>xij</i> = XII			12
<i>xxij</i> = XXXI			31
<i>xxlij</i> = XVI ^e			26 e
<i>ysbrant</i>			Ysbrant
<i>zeelant</i>			Zeelant
<i>Zijnde</i>			Zijnde
<i>Zouden</i>			Zouden
<i>Zullen</i>			Zullen
<i>Zeelant</i>			Zeelant
<i>Zigher</i>			Zigher

Tekens met een bepaalde betekenis ver per

					
				verhaelt	
				vercofte	
				vercondight	
				over	
				onverbrekelyck	
				verzecht	
				perceelen	
				perceelen	
				perzoon	
				persoonen	
				perthijen	
				per hondert	

Afkorttekens

	—	~	B	zfr	
					Erffgenamen
					Schoolmeester
					September
					Omme
					vande
					ende ende
					voorseght
					Jacobszoon
					Janszoon
					Pieterszoon
					Simonsdochter
					Jacobsdochter

Eindletters

e	en	n	t	s	r
					Reeckeninge
					roerende
					een ben
					ewijgen
					opten
					Deezen
					een gulden
					Hollant
					Duijsent
					Claes
					Aldus
					backer

Koppelingen

<i>Devoorn</i>					de voorn: (noemde)
<i>Wesshuys</i>					het weeshuys
<i>De erven</i>					De erven
<i>in het kastghe</i>					in het kastghe
<i>ten allen tijde</i>					ten allen tijde
<i>van het gehoor</i>					van het gehoor
<i>het stuk</i>					het stuk
HUISMERKEN ALS HANDTEKENING					
<i>Indruk by pieter & Cornelisz Gestelt</i>					HET MERCK BIJ PIETER & CORNELISZ GESTELT.
<i>Indruk van pieter & Jacobsz</i>					HET MERK VAN PIETER & JACOBSZ.

Literatuurlijst

- Bogtman, W., *Het Nederlandsche handschrift* (z.p. 1973)
- Brouwer, H., *Geschreven verleden. Genealogie en oud schrift* ('s-Gravenzande 1963), aldaar blz. 14-15
- Glopper-Zuijderland, C.C. de, *Oud schrift 1400-1600. Cahiers oud schrift nr. 3* (Den Haag 1997), aldaar blz. 5.
- Heijden, Manon van der, *Huwelijk in Holland. Stedelijke rechtspraak en kerkelijk tucht 1550-1700* (Amsterdam 1998).
- Horsman, P.K., Th. J. Poelstra en J.P. Sigmund, *Schriftspiegel. Nederlandse paleografische teksten van de 13de tot de 18de eeuw* (Zutphen 1984).
- http://www.nationaalarchief.nl/images/3_2063.pdf

Aantekeningen

Aantekeningen